1.

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library
S.D.P.B.
Coll. No. 721

Title Śankaravijayadindima.

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 721 Subject : Kāvya.

Title : Śankaravijaya dindima

Author : Dhanapati Suri Scribe : —

Date of the work : — Date of the Ms. : —

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 12.4" by 6.6" Extent : 10 foll.

Language : Sanskrit. Script : Devanāgari

Remarks : ———

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ एवंशिवावतारमुपवर्ण्यतत्तद्देवावतारमुपवर्णयितुमुपक्रमते इतीति एवंबालचंद्रशेखरेशिवेबालत्वंप्राप्तेसतितदनंतरंसुरोत्तमाभुविषट्शास्त्रविदांसतांकुलेप्रजज्ञिरेप्रादुर्बभूवुः वैता०॥१॥तत्रादौविष्णोरवतारमाह कमलायाःलक्ष्म्यानिलयः श्रीविष्णुःसर्वासांकलानांनिधेर्विमलाभिधात्भूसुरात्ब्राह्मणात्भुविअजनिष्टप्रादुरभूत् भुवीत्युत्तरान्वयि यंभुविपद्मपदंवदंतियेनविवादिनांयशःसविपत् वितंद्रासहवर्तमानमित्यर्थः ॥ २ ॥ पवनोऽपिप्रातःसवनादिनोन्मीलितंप्रस्फोरितंकीर्त्तिलक्षणंमंडलंयस्यतस्मात्प्रातःकालोन्मीलितमंडलःसूर्यस्तत्तुल्यात्प्र

श्री० अथतृतीयःसर्गः॥इतिबालमृगांकशेखरेसतिबालत्वमुपागतेतत॥द्दिविषद्वराःप्रजज्ञिरेभुविषट्शास्त्रविदांसतांकुले॥ १ ॥ कमलानिलयःकलानिधेर्विमलाख्यादजनिष्टभूसुरात् ॥ भुविपद्मपदंवदंतियंसविपद्येनविवादिनांयशः॥ २॥ पवनोऽप्यजनिप्रभाकरात्सवनोन्मीलितकीर्तिमंडलात् ॥ गलहस्तितभेदवाद्यसौकिलहस्तामलकाभिधामधात् ॥ ३ ॥ पवमानदशांशतोजनिप्लुवमानांचतियद्यशोंबुधौ ॥ धरणीमथिताविवादिवाक्तरणीयेनसतोटकाह्वयः॥ ४॥

भाकराभिधाद्भूसुरादजनिप्रादुरभूत् गलेहस्तिताःकंठेहस्तेनगृहीताइवरुद्धकंठाःकृताभेदवादिनोयेनासाववतीर्णोवायुःकिलप्रसिद्धंहस्तामलकेतिसंज्ञामधात् ॥३॥ वायोरेवदशांशावतारमाह पवमानस्यपवनस्यदशांशतःसतोटकाख्योऽजनि यस्ययशोलक्षणेजलधौप्लवमानाउत्तरंतीधरणीअंचतियेनविवादिवाक्तरणीमथिताइत्यर्थः ॥ ४ ॥

शिलादस्यसूनुनापुत्रेणनंदिसंज्ञकेनोदभाविशिलादसूनुः प्रादुरभूत् यंमदवद्वादिकदंबानांमदयुक्तवादिसमुदायानांनिग्रहैःसमुल्लसंत्याकीर्त्याशो भतइतितथातंमहीतलेउदंकंवदंतीत्यर्थः ॥५॥विधिर्ब्रह्मासुरेश्वरोमंडनापरसंज्ञआसबभूव गिरांनिधिर्वाचस्पतिरानंदगिरिरजायत अरुणोगरुड भ्रातासूर्योवा सनंदनसंज्ञःसमभवत् यद्यपिविष्णुःपद्मपादसंज्ञोबभूवेत्युक्तंसएवचवक्ष्यमाणरीत्यासनंदनस्तथापिपक्षांतरमाश्रित्यैकत्रवोभ यांशावतरणमाश्रित्याविरोधःसंपादनीयः वरुणोजलाधीशश्चित्सुखसंज्ञोऽजायत ॥ ६ ॥ अपरेऽपिस्वीयैःपरैश्चसहयाईर्ष्यामत्सरस्तत्परान्दे

उदभाविशिलादसूनुनामदवद्वादिकदंबनिग्रहैः ॥ समुदंचितकीर्तिशालिनंयमुदंकंब्रुवतेमहीतले ॥ ५ ॥ विधिरासमुरेश्वरोगिरांनिधिरानंदगिरिर्व्यजायत॥अरुणःसमभूत्सनंदनोवरुणोजायतचित्सुखाह्वयः॥६॥ अपरेप्यभवन्दिवौकसःस्वपरेर्ष्यापरविद्विषःप्रभोः॥चरणंपरिसेवितुंजगच्छरणंभूसुरपुंगवात्मजाः॥७॥चा र्वाकदर्शनविधानसरोषधातृशापेनगीष्पतिरभूद्भुविमंडनाख्यः ॥ नंदीश्वरःकरुणयेश्वरचोदितःसन्नानंद गिर्यभिधयाव्यजनीतिकेचित् ॥ ८ ॥

वान्स्वपरेषुयाईर्ष्यातत्परान्वाविद्विषंतीतिते दिविषदःस्वपरेर्ष्यापरान्विद्वेष्टीतिवा तस्यप्रभोःश्रीशंकरस्यचरणंजगतांशरणंसेवितुंब्राह्मणोत्त मानांपुत्राअभवन् ॥ ७ ॥ विधिरासमुरेश्वरोगिरांनिधिरानंदगिरिर्व्यजायतेत्युक्तमिति इदानींमतांतरमाह चार्वाकानांदेहात्मवादिनां[illegible]स्तिकानां दर्शनस्यशास्त्रस्यविधानेनसरोषस्यधातुर्ब्रह्मणःशापेनगीष्पतिर्देवगुरुर्भुविमंडनसंज्ञोऽभूत् नंदीश्वरःकरुणयाईश्वरेणमहादेवेनप्रेरितःसन्आनंद गिरिसंज्ञयाव्यजनीतिकेचित् वसतं० ॥ ८ ॥

अथतथाऽवतीर्णस्यविधेःपुरंध्रीकुटुंबिनीसाप्रसिद्धासरस्वतीप्रादुरभूत् काकाक्षिगोलकन्यायेनाभूत्पदमुभयत्रसंबध्यते यस्याःसंज्ञाउभयभार तीत्यभूत् खलुप्रसिद्धं वस्तुवस्त्यापिसासरस्वतीलोकोऽपितांसरस्वतीत्येववदति जतौजगौगोविषमेसमेस्यात्तौज्गौगएषाविपरीतपूर्वा ॥ ९॥ सर स्वत्यवतरणेनिमित्तमाह पुरापूर्वंकिलधातुरंतिकेब्रह्मणःसमीपेसर्वज्ञकल्पाईषदूनसर्वज्ञामुनयःस्वीयंस्वीयंवेदमध्यैषितपठितवंतस्तदातिकोपनो दुर्वसनोदुर्वासामुनिर्वेदान्पठन्क्वचित्स्वरेऽस्खलत्स्खलनंप्राप उप०॥ १ ०॥तदातस्मिन्कालेचंद्रवन्मुखंयस्याःसासरस्वतीजहासहसितवती यतो यदंगमर्णोद्भवशब्दसंततिः अर्णेभ्यःवर्णेभ्यउद्भवउत्पत्तिर्यस्याःसाचासौशब्दसंततिर्यस्याअंगंतस्यैहास्यंकृतवत्यैसरस्वत्यैचुकोपकोपंकृतवान् त

अथावतीर्णस्यविधेःपुरंध्रीसाभूद्यदाख्योभयभारतीति ॥ सरस्वतीसाखलुवस्तुवस्यालोकोऽपितांवक्तिसर स्वतीति ॥ ९॥ पुराकिलाध्यैषितधातुरंतिकेसर्वज्ञकल्पामुनयोनिजंनिजं ॥ वेदंतदादुर्वसनोऽतिकोपनोवे दान्धीयन्क्वचिदस्खलत्स्वरे ॥ १० ॥ तदाजहासेंदुमुखीसरस्वतीयदंगमर्णोद्भवशब्दसंततिः ॥ चुकोपत स्यैदहनानुकारिणानिरैक्षताक्ष्णामुनिरुग्रशासनः ॥ ११ ॥ शशापतांदुर्विनयेऽवनीतलेजायस्वमर्त्येष्ववि भत्सरस्वती॥ प्रसादयामासनिसर्गकोपनंतत्पादमूलेपतिताविषादिनी॥ १२ ॥

न्मुद्रामेवदर्शयति दहनंवह्निमनुकरोतीतिदहनानुकारितेनाक्ष्णानेत्रेणोग्रशासनोमुनिर्निरैक्षतदृष्टवान् वंशस्थं॥ १ १ ॥ततःकिंकृतवानित्याकांक्षा यामाह तांशशापेति शापमेवदर्शयति हेदुर्विनयेभूतलेमर्त्येषुमनुष्येषुजायस्वजन्मलभस्व एवंशप्तासरस्वतीअबिभत्भयंप्राप भीताचसतीविषा दिनीतत्प्रसादोपायाभावचिंतनेनचेतोभयवती तस्यदुर्वाससःपादस्यमूलेसमीपेपतितानिसर्गात्स्वभावादेवकोपनंमुनिंप्रसादयामासतत्प्रसन्नता र्थंयलंकृतवतीत्यर्थः उप० ॥ १२ ॥

अथमुनयःखिन्नांसरस्वतींदृष्ट्वातमिमंदुर्वाससंआदरात्प्रसादयामासुः हेमुनेविहितापराधंपुत्रंपितायथाक्षमतेतथाहेभगवन्कृतापराधांतांसरस्वतींक्षमस्व ॥ १३ ॥ अथसरस्वत्यामुनींद्रैश्चप्रसादितःसंप्रसन्नोदुर्वासाःशापस्यमोक्षंददौ किंतदितितत्राह यदामानुषशंकरस्यशंकराचार्यरूपेणावतीर्णस्यसम्यक्साक्ष्यपूर्वकंदर्शनंस्यात्तदाऽमर्त्याभविष्यसीत्यर्थः विपरी० ॥१४॥सासरस्वतीशोणाख्यनदस्यतीरेविप्रस्यविष्णुमित्रसंज्ञकस्यकन्याऽजनि तांविशिनष्टि सर्वानर्थान्वेत्तीतिसर्वार्थवित्साचासौसर्वैर्गुणैरुपपन्नायुक्ताच भिन्नंवापदंयस्याःपुनर्विद्याऋग्यजुःसामाथर्वसं

दृष्ट्वाविषण्णांमुनयःसरस्वतींप्रसादयांचक्रुरिमंतमादरात् ॥ कृतापराधांभगवन्क्षमस्वतांपितेवपुत्रंविहितागसंमुने॥१३॥प्रसादितोभूदथसंप्रसन्नोवाण्यामुनींद्रैरपिशापमोक्षं॥ददौयदामानुषशंकरस्यसंदर्शनंस्याद्भवितास्यमर्त्या ॥ १४॥ साशोणतीरेऽजनिविप्रकन्यासर्वार्थवित्सर्वगुणोपपन्ना ॥ यस्याबभूवुःसहजाश्चविद्याःशिरोगतंकेपरिहर्तुमीशाः ॥ १५॥सर्वाणिशास्त्राणिषडंगवेदान्काव्यादिकान्वेत्तिपरंचसर्वं॥ तन्नास्तिनोवेत्तियदत्रबालातस्माद्भूच्चित्रपदंजनानां॥ १६॥

ज्ञाश्चत्वारोवेदाःशिक्षाकल्पोव्याकरणंछंदोज्योतिषंनिरुक्तिरितिषडंगानि मीमांसाधर्मशास्त्रंन्यायःपुराणमितिचतुर्दशसहजाःसहोत्पन्नाबभूवुर्यस्माच्छिरोगतंशिरसिस्थितंपरिहर्तुंकेसमर्थानकेऽपिदुर्वासादयइत्यर्थः उ० ॥ १५ ॥ सर्वाणिसांख्यपातंजलवैशेषिकन्यायमीमांसावेदांताख्यानिशास्त्राणिव्याकरणादीनिषडंगानिऋगादीन्वेदान् काव्यनाटकादीन्परमन्यच्चसर्ववेत्ति किंबहुना अत्रजगतितन्नास्तियद्बालासरस्वतीनजानाति यस्मादेवंतस्मात्साबालाऽत्रलोकेजनानामाश्चर्याश्रयभूताअभूत् इंद्रव० ॥ १६ ॥

एवंसरस्वत्याःप्रादुर्भावमुपवर्ण्यतस्याविवाहंवक्तुमुपक्रमते सागुणज्ञासरस्वतीविश्वरूपंमंडनापरनामधेयंगुणिनंमनोभिरामंद्विजश्रेष्ठेभ्यःश्रुतवती सगुणज्ञोविश्वरूपस्तामपिगुणवतींसरस्वतींमनोभिरामांद्विजपुंगवेभ्यःश्रुतवान् तस्मात्तयोर्मंडनसरस्वत्योर्दर्शनलालसाजाता उपें० ॥१७॥ एवंभूतयोस्तयोश्चिंतनप्रकर्षाल्लब्धस्वाप्निकसंदर्शनादिकयोःप्रबोधकालेविरहाग्निसंतापोजातःइत्याह अन्योन्येति ॥ १८॥ द्रष्टुमिच्छमानावपिनेक्षमाणौस्वाप्निकयाऽन्योन्यवार्त्तयाहृतमानसौयथोचिताहारविहाररहितौपरस्परस्मरणाच्छरीरेसूक्ष्मतामवापतुः ॥ १९ ॥ कदाचित्तदीयौपितरौपरिकर्शितशरीरौतौदृष्ट्वापृष्टवंतौकिंतदितितत्राह शरीरंतेकृशंमनसश्चागर्वस्तदेतत्किंनिमित्तमहंतुरोगंवाअन्यद्वैतन्निमित्तंनेक्षे ॥२०॥

साविश्वरूपंगुणिनंगुणज्ञामनोभिरामंद्विजपुंगवेभ्यः ॥ शुश्रावतांचापिसविश्वरूपस्तस्मात्तयोर्दर्शनलालसाभूत्॥१७॥ अन्योन्यसंदर्शनलालसौतौचिंताप्रकर्षादधिगम्यनिद्रां॥ अवाप्यसंदर्शनभाषणानिपुनःप्रबुद्धौविरहाग्नितप्तौ॥१८॥ दिदृक्षमाणावपिनेक्षमाणावन्योन्यवार्ताहृतमानसौतौ॥ यथोचिताहारविहारहीनौतनौतनुत्वंस्मरणादुपेतौ॥१९॥ दृष्ट्वातदीयौपितरौकदाचिद्पृच्छतांतौपरिकर्शितांगौ ॥ वपुःकृशंतेमनसोप्यगर्वोनव्याधिमीक्षेनचहेतुमन्यं॥२०॥इष्टस्यहानेरनभीष्टयोगाद्भवंतिदुःखानिशरीरभाजां॥ वीक्ष्येनतौद्वावपिवीक्षमाणोविनानिदानंनहिकार्यजन्म॥ २१ ॥ नतेत्यगादुद्वहनस्यकालःपरावमानोनचनिःस्वतावा ॥ कुटुंबभारोमयिदुःसहोयंकुमारवत्तेस्तवकात्रपीडा॥ २२॥

नचहेतुमन्यमित्युक्तंविवृणोति इष्टवियोगादनिष्टसंयोगाद्वादेहवतांदुःखानिभवंतितौद्वावपिवीक्षमाणोविचार्यमाणोहंनवीक्षे तर्हिनिदानंविनैवैतत्स्यादितिचेत्तत्राह निदानंकारणंविनाहिप्रसिद्धंकार्यस्यजन्मनभवतितस्मान्मदृश्यमेतन्निदानंवक्तव्यमित्यर्थः आख्या० ॥ २१ ॥ निदानांतराण्यपिनसंतीत्याह तवविवाहस्यकालोऽपिनैवातिक्रांतःपरेभ्योऽपमानोपितवनास्तिनिर्धनतापितेनभवति किंच कुटुंबदुःसहोभारोपिमयिवर्त्ततेऽतस्तवात्रलोकेकापीडानकापीत्यर्थः उपें० ॥ २२ ॥

किंचसंतापहेतुर्मूढभावोऽपितवनास्ति तथासंतापस्यकारणंपराजयोऽपितवनास्ति तत्रहेतुःविद्वत्सुतर्कविद्भिरपिसुदुर्गमोर्थोयस्यतस्मात्सुदुर्जयार्थादितिक्वचित्पाठः तथाभूताद्विस्पष्टतयायेपाठाद्धेतोःश्रेष्ठपाठादितिवा प्रपाठादितिक्वचित्पाठः ॥ २३ ॥ किंचजन्मप्रभृतितववेदविहितस्यकर्मणःसम्यक्सेवनमस्ति विहितादन्यस्यकर्मणःसेवातुस्वप्नेऽपितवनास्तितस्मान्नारकयातनाभ्योपिनत्वयाभेतव्यंतथाचलोकद्वितयदुःखविनिर्मुक्तस्यतेमुखंशोभारहितंकिमास्तेऽत्रकिंनिमित्तमित्यर्थः वसं०॥२४॥ एवमत्याग्रहाद्बहुदिननिमित्तंवक्तंकथ्यमानौस्नेहजन्यकृपातिशययुक्तौ॥पितरौकर्म मंडनसरस्वत्याविदंवक्ष्यमाणमूचतुःस्म किमित्यपेक्षायामादौमंडनवचनमुदाहरति यद्वाच्यंनवाच्यमितिमेलज्जांविस्तारयतितत्स्वमन

नमूढभावःपरितापहेतुःपराजितिर्वातवतन्निदानं॥ विद्वत्सुविस्पष्टतयाग्रपाठात्सुदुर्गमार्थादपितर्कविद्भिः ॥
॥ २३ ॥ आजन्मनोविहितकर्मनिषेवणंतेस्वप्नेऽपिनास्तिविहितेतरकर्मसेवा ॥ तस्मान्नभेयमपिनारकयातनाभ्यःकिंतेमुखंप्रतिदिनंगतशोभमास्ते ॥ २४ ॥ निर्बंधतोबहुदिनंप्रतिपाद्यमानौवक्तुंकृपाभरयुताविदमूचतुःस्म ॥ निर्बंधतस्तववदामिमनोमतंमेवाच्यंनवाच्यमितियद्वितनोतिलज्जां ॥ २५ ॥ शोणाख्यपुन्नदतटेवसतोद्विजस्यकन्याश्रुतिंगतवतीद्विजपुंगवेभ्यः ॥ सर्वज्ञतापदमनुत्तमरूपवेषांतामुद्विवक्षतिमनोभगवन्मदीयं ॥
॥ २६ ॥ पुत्रेणसोऽतिविनयंगदितोन्वशाद्द्वौविप्रौवधूवरणकर्मणिसंप्रवीणौ ॥ तावापतुर्द्विजगृहंद्विजसंदिदृक्षूदेशानतीत्यबहुलान्निजकार्यसिद्ध्यै ॥ २७ ॥

सिस्थितंतवात्याग्रहाद्वदामि ॥ २५ ॥ तद्दर्शयति शोणाख्यपुन्नदस्यतटेवासंकुर्वतोविष्णुमित्राख्यस्यविप्रस्यकन्यासर्वज्ञताश्रयभूताअनुत्तमरूपवेषवतीविप्रवरेभ्यःश्रवणंप्राप्तवतीअतोहेभगवन्मदीयंमनस्तामुद्वोढुमिच्छति ॥ २६ ॥ एवमतिविनयंयथाभवेत्तथापुत्रेणकथितः सहिममित्रोवधूवरणकर्मण्यतिकुशलौद्वौविप्रौअन्वशात्प्रेषितवान् वधूवरणकर्मण्याज्ञप्तवानितिवा तौनिजकार्यसिद्ध्यर्थंविष्णुमित्रदर्शनेच्छूबहुलान्देशानुल्लंघ्यविष्णुमित्रगेहमवापतुः ॥ २७ ॥ ॥ ३ ॥

अथोभयभारतीवाक्यमुदाहरति राजस्थाननिवासीश्रुताखिलशास्त्रोयोविश्वरूपइतिभूमौप्रख्यातस्तस्यचरणरजसेस्पृहांकरोमि स्पृहेरीप्सितं इतिसंप्रदानं हेतातयद्यप्यत्रतत्पादपद्मरजःप्राप्तौभवान्सहाय्यंविदध्यात्तर्हिस्पृहासफलास्यादित्यर्थः॥२८॥एवंपुन्याववचनंताते कर्णपुटेनपिबतिसतिद्विजानांगुरुणाविश्वरूपपित्राहिममित्रेणसुतस्योत्कृष्टविवाहक्रियार्थंसंप्रेषितौ विशदाभायुक्तयष्टिद्वययुक्तौसुवस्त्रौद्वौब्राह्मणावाजग्मतुः ॥ २९ ॥ सविष्णुमित्रस्तौविप्रवरौविहितोपचारैःसंपूज्याथानंतरंशनैरागमनकारणंपृष्टवान् श्रीविश्वरूपस्यपितुर्वाक्यात्कन्यायावरणक

भूभृन्निकेतनगतःश्रुतविश्वशास्त्रःश्रीविश्वरूपइतियःप्रथितःपृथिव्यां ॥ तत्पादपद्मरजसेस्पृहयामिनित्यंसाहाय्यमत्रयदितातभवान्विदध्यात् ॥ २८ ॥ पुन्याववचःपिबतिकर्णपुटेनतातेश्रीविश्वरूपगुरुणागुरुणाद्विजानां ॥ आजग्मतुःसुवसनौविशदाभयष्टीसंप्रेषितौसुतवरोद्वहनक्रियायै ॥ २९ ॥ तावर्च्यसद्विजवरौविहितोपचारैरायानकारणमथोशनकैरपृच्छत् ॥ श्रीविश्वरूपगुरुवाक्यतआगतौस्वइत्यूचतुर्वरणकर्मणिकन्यकायाः ॥ ३० ॥ संप्रेषितौश्रुतवयःकुलवृत्तधर्मैःसाधारणींश्रुतवतास्वसुतस्यतेन ॥ याचावहेतवसुतांद्विजतस्यहेतोरन्योन्यसंघटनमेतुमणिद्वयंतत् ॥ ३१ ॥

र्मार्थमागमनंकृतवंतावित्यूचतुः ॥ ३० ॥ श्रुतेनशास्त्रश्रवणेनकुलेनवृत्तैर्वृत्तिभिश्चरित्रैर्वाधर्मैश्चस्वसुतस्यसाधारणींसमानांतवसुतांश्रुतवतातेन श्रीविश्वरूपगुरुणातस्यश्रीविश्वरूपस्यहेतोस्तवसुतांयाचावहे हेद्विजहिममित्र मुखेनैवयाज्ञांकरवाव तस्मान्मणिद्वयमन्योन्यसंघटनंपरस्परसंबंधमेतुप्राप्नोतु तस्यहेतोरित्यस्यतस्मात्कारणादितिवार्थः निमित्तपर्यायप्रयोगेसर्वासांप्रायदर्शनमितिवचनात्षष्ठी ॥ ३१ ॥

एवमुक्तोविष्णुमित्रउवाच हेविप्रौयथपितेनहिममित्रेणोक्तंमह्यंरोचतएवतथापिनिजवधूंपृष्ट्वातदुक्तंकरवाणि यस्मादिदंकन्याप्रदानंवध्वधीन मेवनित्यंभवति नोचेत्तदनुमत्यभावेव्यसनप्राप्तिषुकन्यायादुःखप्राप्तिषुअमूर्वध्वःपीडयेयुरित्यर्थः॥ ३२॥ अथानंतरंभार्यांपृष्टवान् हेभद्रेतवया पुत्रतुल्याकन्यास्तितांवरीतुकामौखलुराजगेहादेतावागतौ एतयोरागमनंभद्रंकरमितिसंबोधनाशयः तत्रकिंकरवाववाकिंदेयानदेयावातस्मात्त्वं पक्षद्वयएकमनुमायसम्यक्ज्ञात्वाब्रूहि यतोदेयेत्युक्तानेतितदुक्तोदेयतिपुनर्नवक्तव्यं सकृत्कन्याप्रदीयतइत्यादिस्मृतेः॥ ३३॥ एवंपृष्टाविष्णु मित्रभार्योवाच प्रथमंस्थितिर्दूरेतथायच्चज्ञातव्यंश्रुतवयःकुलवृत्तजातंतदपिनज्ञायतेऽतस्तुभ्यमहंकिंप्रवदामि वित्तयुक्तायकुलेनवृत्तेनाधीतेन

मत्थंतदुक्तमभिरोचतएवविप्रौपृष्ट्वावधूंममपुनःकरवाणिनित्यं ॥ कन्याप्रदानमिदमापततेवधूपुनोचेदमूर्व्यं सनसक्तिषुपीडयेयुः ॥ ३२ ॥ भार्यामपृच्छदथकिंकरवावभद्रेविप्रौवरीतुमनसौखलुराजगेहात् ॥ एतांसुतां सुतनिभातवयास्तिकन्याब्रूहित्वमेकमनुमायपुनर्नवाच्यं ॥ ३३ ॥ दूरेस्थितिःश्रुतवयःकुलवित्तजातंनज्ञाय तेतदपिकिंप्रवदामितुभ्यं ॥ वित्तान्वितायकुलवृत्तसमन्वितायदेयासुतेतिविदितंश्रुतिलोकयोश्च ॥ ३४ ॥ नै वंनियंतुमनघेतवशक्यमेतत्तांरुक्मिणींयदुकुलायकुशस्थलीशे ॥ प्रादात्सभीष्मकनृपःखलुकुंडिनेशस्तीर्था पदेशमटतेत्वपरीक्षिताय ॥ ३५ ॥

शीलेनवृत्त्याचसमन्वितायकन्याप्रदेयाइतितुकुलंचशीलंचवयश्चरूपंविद्याचवित्तंचसनाथताच एतान्गुणान्सप्तपरीक्ष्यदेयाकन्याबुधैःशेषम चिंतनीयमित्यादिस्मृतिमूलभूतश्रुतौ लोकेचविदितमेवेत्यर्थः ॥ ३४ ॥ एवमुक्तोविष्णुमित्रआह हेऽनघेतवैतन्नैवंनियंतुंशक्यंयतोयदुगोत्राय कुशस्थलीद्वारकामीष्टइतिकुशस्थलीट्तस्मैतीर्थव्याजंयथास्यात्तथाअटतेअपरीक्षितायचश्रीकृष्णायतांप्रसिद्धांरुक्मिणींकुंडिनाख्यनगरेशो भीष्मकाभिधोनृपःप्रादात् खलुप्रसिद्ध तथाचलोकप्रसिद्धायाप्यपरीक्षितायसुतानदेयेत्येतन्नियंतुंनशक्यमित्यर्थः ॥ ३५ ॥

ननुश्रीकृष्णस्यपरमेश्वरत्वेनप्रख्यातत्वादस्यतुमनुष्यत्वेनएकत्वात्किकेनसंगतमित्याशंक्याह हेसतिकिंकेनसंगतमितिविचारंमाकुरु यतोयम प्यतिप्रसिद्धभट्टपादमुख्यशिष्यत्वेनप्रसिद्धइत्याह यःसुगतानांमध्येयेदुर्जयास्तेषांनिर्जयेनवैदिकींसरणिसमयांप्रयत्नात्प्रकर्षेणस्थापिवान् स अतिप्रख्यातोभट्टपादोयमेनंविश्वरूपंशिक्षितुंयोग्यंशिक्षितवान् ॥ ३६ ॥ योविश्वरूपोनोऽस्माकंवरःकन्यार्थंवरणीयोभविताभविष्यतिसहेसुद तिकिंवर्ण्यतेवर्णयितुमशक्यइत्यर्थः विद्यावतोविश्वरूपस्योत्कृष्टत्वबोधनार्थंविद्योत्कर्षंनिरूपयति यतोद्विजश्रेष्ठस्यविद्यैवधनंनतुबाह्यवित्तं याविद्यादिगंतंभजतीतिदिगंतभाक्तंसततंनिरंतरंअन्वेति यांचराजचोरवनिताहर्तुंनसमर्थाः॥ ३७॥ हेवधु अर्जनपालनपरिव्ययगोचरीभूतानि

किंकेनसंगतमिदंसतिमाविचारीर्योवैदिकींसरणिमप्रहतांप्रयत्नात् ॥ प्रातिष्ठयत्सुगतदुर्जयनिर्जयेनशिष्यंयमे नमशिषत्सचभट्टपादः ॥ ३६ ॥ किंवर्ण्यतेसुदतियोभवितावरोनोविद्याधनंद्विजवरस्यनबाह्यवित्तं ॥ यान्वेत्तिसं ततमनंतदिगंतभाजंयांराजचोरवनितानचहर्तुमीशाः ॥ ३७ ॥ वध्वर्जनावनपरिव्ययगानितानिवित्तानि चित्तमनिशंपरिखेदयंति ॥ चौरान्नृपात्स्वजनतश्चभयंजनानांशर्मेतिजातुनगुणःखलुबालिशस्य ॥ ३८ ॥ केचि द्धनंनिदधतेभुविनोपभोगंकुर्वंतिलोभवशगानविदंतिकेचित् ॥ अन्येनगोपितमथान्यजनाहरंतितच्चेन्नदीप रिसरेजलमेवहर्त ॥ ३९ ॥

लोकप्रसिद्धानिवित्तानिचित्तंपरिखेदयंति खलुप्रसिद्धं यतोलौकिकवित्तानांचोरादिभ्योभयमतोबालिशस्यविद्याहीनस्यमूर्खस्यसुखसंज्ञको गुणःकदापिनास्ति ॥ ३८॥ किंचकेचिल्लोभवशवर्त्तिनोधनंभूमौस्थापयंतिनतूपभोगंकुर्वंति केचित्तुभूमौस्थापितंधनंभोगेच्छाकालेनैवलभंते किंचअन्येनगोपितंअन्यजनाहरंतितद्धनंनद्याःपरिसरेतीरेगोपितंचेत्तर्हिजलमेवहर्तृ तथाचानेकदुःखसंमिश्रबाह्यवित्तंततोऽपेक्षयाविद्याधन वत्त्वमेवश्रेष्ठमितिभावः ॥ ३९ ॥

किंचसर्वात्मनासर्वप्रकारेणदुहितरोगृहेनैवस्थापनीयाविपक्षेदोषमाह तादुहितरोविवाहात्पूर्वंस्वस्मादुद्गतंरजःपश्येयुःचेत्तदादुःखेषुघोरनरके
षुस्वपितरौपातयंतीतिधर्मशास्त्रं तथाचोक्तं पितृगृहेतुयाकन्यारजःपश्येदसंस्कृता भ्रूणहातत्पिताज्ञेयोवृषलीसाचकन्यकेति ॥ ४०॥ माभूद
यंकलहःकुमारींपृच्छाव साममसुतायंवदतिसतस्यावरोभविष्यतिएवंसंकेतंविधायपितरावस्मात्स्थानात्कुमार्याःसमीपमीयतुःजग्मतुः गदितं
कथितमिष्टकार्यंयाभ्यांतौ ॥ ४१ ॥ गत्वायदुक्तवंतौतद्दर्शयति श्रीविश्वरूपगुरुणाहिममित्रेणकन्यार्थिनौद्वौविप्रौप्रेषितौ हेसुतनुसुदेहे किंकर

सर्वात्मनादुहितरोनगृहेविधेयास्ताश्चेत्पुरापरिणयाद्रजउद्गतंस्यात् ॥ पश्येयुरात्मपितरौबतपातयंतिदुःखेषुघो
रनरकेष्वितिधर्मशास्त्रं ॥ ४० ॥ माभूदयंममसुताकलहःकुमारींपृच्छावसावदतियंभवितावरोस्याः ॥ एवंवि
धायसमयंपितरौकुमार्याअभ्याशमीयतुरितोगदितेष्टकार्यौ॥ ४१॥श्रीविश्वरूपगुरुणाप्रहितौद्विजातौकन्यार्थि
नौसुतनुकिंकरवाववाच्यं॥ तस्याःप्रमोदनिचयोनममौशरीरेरोमांचपूरमिषतोबहिरुज्जगाम॥ ४२॥ तेनैवसा
प्रतिवचःप्रददौपितृभ्यांतेनैवतावपितयोर्युगलायसत्यं॥ आदायविप्रमपरंपितृगेहतोस्यास्तौजग्मतुर्द्विजवरौ
स्वनिकेतनाय॥ ४३॥

वाववाच्यंयदावाभ्यांकर्त्तव्यंतत्त्वयैववक्तव्यमित्यर्थः एवंस्वेष्टंश्रुतवत्यास्तस्याःशरीरेप्रमोदसमुदायोनममौकिंतुरोमांचव्याजेनबहिरुज्जगाम
॥ ४२ ॥ तेनैवरोमांचमिषेणबहिरुद्गतेनप्रमोदनिचयेनसाउभयभारतीपित्रेमात्रेचप्रत्युत्तरंप्रददौ पितरावपितेनैवरोमांचमिषेणोद्गतेनप्रमोदनिच
येनतयोर्विप्रयोर्युगलायसत्यंप्रत्युत्तरंददतुरितिविपरिणामेनसंबंधस्तदनंतरमस्याःपितृगेहादन्यंविप्रमादायतौद्विजवरौस्वगृहायजग्मतुः ॥ ४३॥

गणितादिषुकुशलमेवकौशलमास्यंमुखंयस्याःसासरस्वतीअस्माद्वर्त्तमानदिनाच्चतुर्दशदिनेदशम्यांतिथौयामित्रनक्षत्रंलग्ननक्षत्राच्चतुर्दशमादि
पदाच्चंद्राल्लग्नतोवासप्तमंस्थानंगृह्यते तस्मिन्शुभानांचंद्रादीनांयोगस्तेनयुक्तोमुहूर्त्तोभविष्यतीत्येवंविलिख्यव्याख्यापरायलग्नपत्रव्याख्या
नकर्त्रेस्वब्राह्मणायदिशतिस्मउपदिदेश ॥ ४४ ॥ विहितेष्टकार्यौहृष्टपुष्टमनसौतौविप्रावुत्तमंविश्वरूपगुरुंदृष्टवंतौ अथानंतरंप्रथितःप्रख्यातो
नुभावःप्रभावोयस्यसविश्वरूपगुरुस्तयोर्मुखंदृष्ट्वैवसमीहितमभिलषितंसिद्धमितिनिश्चयंकृतवान् ॥ ४५॥ अन्योद्वाभ्यांइतरोविष्णुमित्रप्रेषितो

अस्माच्चतुर्दशदिनेभवितादशम्यांयामित्रभादिशुभयोगयुतोमुहूर्तः ॥ एवंविलिख्यगणितादिषुकौशलास्या
व्याख्यापरायदिशतिस्मसरस्वतीसा॥ ४४॥ तौहृष्टपुष्टमनसौविहितेष्टकार्यौश्रीविश्वरूपगुरुमुत्तममैक्षिषातां॥
सिद्धंसमीहितमितिप्रथितानुभावोदृष्ट्वैवतन्मुखमसावथनिश्चिकाय॥ ४५॥ अन्यःस्वहस्तगतपत्रमदापिपत्रं
दृष्ट्वाजहाससुखवारिनिधौममज्ज ॥ विप्रान्यथोचितमपूपुजदागतांस्तान्नत्वांशुकादिभिरयंबहुवित्तलभ्यैः॥
॥ ४६॥ पित्रानुशिष्टवसुधासुरशंसितेनविज्ञापितःसुखमवापसविश्वरूपः ॥ कार्याण्यथाहपृथगात्मजनान्स
मेतान्बंधुप्रियःपरिणयोचितसाधनाय॥ ४७॥मौहूर्तिकैर्बहुभिरेत्यमुहूर्तकालेसंदर्शितेद्विजवरैर्बहुविद्भिरिष्टैः॥
मांगल्यवस्तुसहितोऽखिलभूषणाढ्यःसप्रापदक्षततनुःपृथुशोणतीरं॥ ४८॥

ब्राह्मणःस्वहस्तेस्थितंपत्रंदत्तवान् हिममित्रःपत्रंदृष्ट्वाजहाससुखसमुद्रेममज्ज आगतांस्तान्विप्रान्नत्वाऽयंहिममित्रोबहुवित्तलभ्यैर्वस्त्रादिभिर्य
थायोग्यंपूजितवान् ॥ ४६ ॥ अनुशिक्षितब्राह्मणकथितेनपित्राहिममित्रेणप्रबोधितोविश्वरूपःसुखमवापाथानंतरंविवाहेयदुचितंतस्यसाध
नायसमेतान्समागतान्बंधुप्रियोविश्वरूपःकार्याण्यवश्यकर्त्तव्यानिपृथक्पृथक्यथायोग्यंप्राह॥ ४७॥ मुहूर्त्तशास्त्रविद्भिर्बहुज्ञैर्बहुभिरिष्टैर्द्विज
वैरैरागत्यसंदर्शितेमुहूर्त्तकालेमांगल्यवस्तुयुतःसकलभूषणसंपन्नोऽविकलदेहोविश्वरूपोविशालंशोणतीरंप्राप्तवान् ॥ ४८ ॥

शोणतीरमुपागतंबहुप्रकारयुक्तंजामातरंसविष्णुमित्रउपाश्टणोत् श्रुत्वाचप्रत्युज्जगाम प्रियदर्शनेनमोदंचप्राप॥ ततोऽमुंजामातरंबहुवाद्यघोषैर्गृहंप्रवेशितवान् ॥४९॥ आसनंदत्वाकोमलंवचनमुदीर्यतस्मैविश्वरूपायपाद्यंददौ मधुपर्कसहितमर्घ्यंचामूल्यपात्रेददौ अहमियंतनयातेगृहागावोहिरण्यमखिलंभवदीयमित्युक्तवान् ॥५०॥ अद्यास्माकंकुलंपवित्रितंवयंचादृताःस्मविवाहव्याजात्संदर्शनंजातं नोचेद्बहुज्ञाग्रणीर्भवान्काहंचक्वतथापिपुण्यकर्मणांकल्याणंविपाकात्पुमानुपयाति ॥ ५१॥ किंबहुनायद्यदत्रगृहेहेभगवंन्तवाभिरोचतेतत्तदेतत् अखिलंभवदीयंनिवे

शोणस्यतीरमुपयातमुपाश्टणोत्सजामातरंबहुविधंकिलविष्णुमित्रः॥ प्रत्युज्जगाममुमुदेप्रियदर्शनेनप्रावीविविशद्गृहममुंबहुवाद्यघोषैः ॥ ४९ ॥ दत्वासनंम्रदुवचःसमुदीर्यतस्मैपाद्यंददौसमधुपर्कमनर्घ्यपात्रे ॥ अर्घ्यंददावहमियंतनयागृहास्तेगावोहिरण्यमखिलंभवदीयमूचे॥ ५०॥ अस्माकमद्यपवितंकुलमादृताःस्मःसंदर्शनंपरिणयव्यपदेशतोऽभूत्॥ नोचेद्भवान्बहुविदग्रसरःक्वचाहंभद्रेणभद्रमुपयातिपुमान्विपाकात् ॥ ५१ ॥ यद्यद्गृहेऽत्रभगवन्निहरोचतेतेतत्तन्निवेद्यमखिलंभवदीयमेतत् ॥ वक्ष्यामिसर्वमभिलाषपदंत्वदीयंयुक्तंहिसंततमुपासितवृद्धपूगे॥ ५२॥ एवंमिथःपरिनिगद्यविशेषम्रद्व्यावाचायुतौमुदमवापतुरुत्तमांतौ ॥ अन्येचसंमुमुदिरेप्रियसत्कथाभिःस्वेच्छाविहारहसनैरुभयेविधेयाः॥ ५३॥

द्यंनैवेद्यमेवमुक्तवतंविष्णुमित्रंहिममित्रउवाचसर्वंत्वदीयमेवममापियदभिलाषास्पदंभविष्यतितद्वक्ष्यामि भवतात्वहमित्यादिनायदुक्तंतत् निरंतरमुपासितावृद्धसमूहायेनतस्मिन्त्वयियुक्तमेवेत्यर्थः ॥ ५२ ॥ विशेषेणकोमलयावाचायुक्तौतौविष्णुमित्रहिममित्रौएवंपरस्परमुक्त्वोत्तमांमुदंअवापतुः अन्येचोभयेनियोज्याःप्रियसत्कथाभिःस्वेच्छाविहारहसनैःसम्यक्मोदंप्रापुः ॥ ५३॥

स्वभावसिद्धस्वरूपवेषौकन्यावरौदृष्ट्वातद्दर्शनासक्तचित्तत्वात्कर्तुमप्यसमर्थाअप्यवश्यंविधेयमितिकृत्वापरिकर्मअंगसंस्कारंतथास्मिन्मंगलवासरेशोभाविशेषंचविलंबमानाःकृतवंतइत्यर्थः ॥ ५४ ॥ आकल्पजातमपिभूषणनिचयोऽप्यतिशयंनकृतवान् तत्रहेतुरेतयोःकन्यावरयोःप्रभयाकांत्याप्रतिहतआत्मविभूतिभावोयस्यतस्मात् नन्वेवंतर्हिकिमर्थंतावलंकृतवंतइतिचेत्तत्राह लोकप्रसिद्धिमनुसृत्येदमवश्यंविधेयमितिबुध्योभयेतयोर्भूषांव्यधुरलंकारंचकुर्नतुभूषणैरेतयोःकश्चिद्विशेषोभविष्यतीतिबुध्या ॥ ५५ ॥ बहुज्ञाअपिज्योतिर्विदोमुहूर्तकालमक्षतधियंसखी

कन्यावरौप्रकृतिसिद्धस्वरूपवेषौदृष्ट्वोभयेपिपरिकर्मविलंबमानाः॥ चक्रुर्विधेयमितिकर्तुमनीश्वरास्तेशोभाविशेषमपिमंगलवासरेऽस्मिन् ॥ ५४ ॥ एतत्प्रभाप्रतिहतात्मविभूतिभावादाकल्पजातमपिनातिशयंवितेने ॥ लोकप्रसिद्धिमनुसृत्यविधेयबुद्ध्याभूषांव्यधुस्तदुभयेनविशेषबुद्ध्या ॥ ५५॥ मौहूर्तिकाबहुविदोऽपिमुहूर्तकालमप्राक्षुरक्षतधियंखिलतांसखीभिः॥ पश्चात्तदुक्तशुभयोगयुतंशुभांशेमौहूर्तिकाःस्वमतितोजगृहुर्मुहूर्तं॥५६॥ जग्राहपाणिकमलंहिममित्रसूनुःश्रीविष्णुमित्रदुहितुःकरपल्लवेन ॥ भेरीमृदंगपटहाध्ययनाब्जघोषैर्दिङ्मंडलेसुपरिमूर्छतिदिव्यकाले॥ ५७॥ यंयंपदार्थमभिकामयतेपुमान्यस्तंस्तंप्रदायसमतूतुषतांतदीड्यौ ॥ देवद्रुमाविवमहासुमनस्त्वयुक्तौसंभूषितौसदसिचेरतुरात्मलाभौ॥ ५८॥

भिःक्रीडतीमुभयभारतींपृष्टवंतःपश्चात्तयोक्तेशुभयोगयुक्तेशुभग्रहस्यनवांशेमौहूर्तिकाःस्वबुद्धितोमुहूर्तंजगृहुः॥५६॥ भेरीमृदंगपटहवेदाध्ययनशंखघोषैर्दिङ्मंडलेसुपरिमूर्छतिसुष्टुव्याप्तेसतिहिममित्रसूनुर्विश्वरूपोहस्तकिसलयेनश्रीविष्णुमित्रकन्यायाःसरस्वत्याहस्तकमलमुक्तलक्षणेदिव्यकालेजग्राह ॥ ५७ ॥ योयःपुमान्यंयंपदार्थंप्रार्थयतेतस्मैतंतंपदार्थंप्रदायतदीड्यौतैःपुरुषैःस्तुत्यौतयोःकन्यावरयोरीड्यौपूज्यौपितरावितिवा परितोषमवापतुः कल्पवृक्षाविवबृहदुदारतायुक्तावलंकृतौप्राप्तकामौसभायांचेरतुः ॥ ५८ ॥

अथानंतरंस्वगृह्यसूत्रोक्तमार्गमनुसृत्यविश्वरूपोवह्निमाधायतत्रसम्यक्होमंकृतवान् चपुनर्वधूर्लाजान्भर्जितधान्यानिजुहाव तद्धूमंचजिघ्रतिस्माथविश्वरूपोऽपिपश्चादग्निप्रदक्षिणंकृतवान् अपिशब्दादग्रेऽग्निप्रदक्षिणंकुर्वंत्यातयासहसोऽपितथाकृतवानित्यर्थः ॥ ५९ ॥ होमांतेपरितोषिताविप्रश्रेष्ठायेनप्रस्थापिताःसर्वेसमागताःबंधुवर्गायेनसविश्वरूपोऽनयासरस्वत्यासहदीक्षाधरोऽग्निसंरक्ष्यहृष्टःसन्नग्निगृहेदिनचतुष्टयमुवास ॥ ६० ॥ अस्मिन्विश्वरूपेप्रियेवरेप्रस्थानंकुर्वतिसतिवरायाःकन्यायामातापिताचागत्यप्रोचतुः सावधानोभूत्वाश्रुणु बालास्तनंधयायथाकिंचिन्नजानाति तथेयंबालासुकुमारांगीअस्मत्पुत्रीनतुकिंचिज्जानाति उ० ॥ ६१ ॥ इयंकंदुकाद्यैःक्रीडोपस्करैर्बालैःसहक्रीडति जातक्षुधादुःखाद्गेहमायाति ननुभवद्भ्यांगृहकर्मणिकुतोनानुशिष्टेतिचेत्तत्राहतुरेकेतिकत्वेयंबालागृहकर्मनोक्तातस्मान्निजपुत्रितुल्यासम्यक्रक्षणीयाइंद्र० ॥ ६२ ॥ किंतर्हिसर्वथैवगृहकर्मणिननियोक्तव्याचेत्तत्राहतुरंगेतिसंबोधनं इयंबालामृदुभिर्वचनैर्नियोज्याकर्त्तव्या नतुरूक्षवचनैर्यतस्तैःकुपितानकरोति ननुरूक्षवचनैर्नकरोतिचेत्कथंमृदुवचनैःकरिष्यतीतिचेत्प्रकृतिर्वैचित्र्यादित्याहतुः केचिन्मृदूक्तिवशवर्त्तिनःकेचिद्विपरीतस्वभावारूक्षोक्तिवशगाहियस्मात्स्वभावंत्यक्तुंकोपिजनःसमर्थोनभवति व० ॥ ६३ ॥

आधायवह्निमथतत्रजुहावसम्यग्गृह्योक्तमार्गमनुसृत्यसविश्वरूपः ॥ लाजान्जुहावचवधूःपरिजिघ्रतिस्मधूमंप्रदक्षिणमथाकृतसोऽपिचाग्निं ॥ ५९ ॥ होमावसानपरितोषितविप्रवर्यःप्रस्थापिताखिलसमागतबंधुवर्गः ॥ संरक्ष्यवह्निमनयासममग्निगेहेदीक्षाधरोदिनचतुष्कमुवासहृष्टः ॥ ६० ॥ प्रतिष्ठमानेदयितेवरेऽस्मिन्नुपेत्यमातापितरौवरायाः ॥ आभाषिषातांश्रृणुसावधानोबालेवबालानतुवेत्तिकिंचित् ॥ ६१ ॥ बालैरियंक्रीडतिकंदुकाद्यैर्जातक्षुधागेहमुपैतिदुःखात् ॥ एकेतिबालागृहकर्मनोक्तासंरक्षणीयानिजपुत्रितुल्या ॥ ६२ ॥ बालेयमंगवचनैर्मृदुभिर्विधेयाकार्यानरूक्षवचनैर्नकरोतिरुष्टा ॥ केचिन्मृदूक्तिवशगाविपरीतभावाःकेचिद्धिहातुमनलंप्रकृतिंजनोहि ॥ ६३ ॥

नन्वेकापिकन्याबालैःसहक्रीडनस्वभावारूक्षवचनैरपियशोधनैःशिक्षणीयातत्कुतोभवद्भ्यांनशिक्षितेतिचेत्तत्राहतुः कदाचित्कश्चिदनिंदितात्माब्राह्मणआगत्यास्यालक्षणमुद्वीक्ष्यउक्तवान्मानुष्यमात्रजननंवस्तुतोनिजदेवभावानिजंनित्यंदेवभावोदेवत्वंनित्योदेवस्वभावोवायस्याः निजंस्वीयेचनित्येच भावःसत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मस्वितिमेदिनी इत्यस्मात्कारणात्अस्यांवोयुष्माकंउग्रंवचनमयोज्यंयोजनीयंनभवति ॥६४॥ किंचास्यांसर्वज्ञतायालक्षणंपूर्णमस्ति किंच कदाचिदेषावादंकुर्वतोर्वादिनोःकथायांतयोःसाक्षित्वंप्राप्स्यतीत्येवमावामुपदिश्यासौविप्रोजगाम इंद्र० ॥६५॥ वरायाःदोषविमुक्तकन्यायाःश्वश्रूरस्मद्वचनेनवाच्यायतःस्नुषायाअभिरक्षायततेतदधीनास्तितद्वचनंदर्शयति इयंसुंदरीतवन्यासभूतातस्मात्त्वयेयंगृहेकर्मशनैःकर्त्तव्याशनैःशनैरनयाकर्मकारयितव्यमित्यर्थः उप० ॥६६॥ वयंसर्वेऽपिसुबुद्धिमंतोभूत्वापश्चाच्छनैरुत्कृष्टतांप्रापामः ॥६७॥ ननुवरस्यजननींदृष्ट्वाभवद्भ्यांवक्तव्यमितिचेत्तत्राहतुः वरस्यजननींदृष्ट्वाऽभिधातुंअस्मदीयंमनःशक्तंनभवति हियस्माद्देहाभिरक्षणविधावन्योनदृश्यते यद्यप्येवंतथापिदृष्ट्वाकथनस्यफलमेवयथावयोर्भवेत्तथेष्टजनसमुदायोवरस्यमातरंब्रूयात् व० ॥ ६८ ॥

कश्चिद्द्विजातिरधिगम्यकदाचिदेनामुद्वीक्ष्यलक्षणमवोचदनिंदितात्मा ॥ मानुष्यमात्रजननंनिजदेवभावेत्यस्माद्ववोवचनमुग्रमयोज्यमस्यां ॥ ६४ ॥ सर्वज्ञतालक्षणमस्तिपूर्णमेषाकदाचिद्वदतोःकथायां ॥ तत्साक्षिभावंव्रजितानवद्यासंदिश्यनावेवमसौजगाम ॥ ६५ ॥ श्वश्रूर्वरायावचनेनवाच्यास्नुषाभिरक्षायततेहितस्यां ॥ निक्षेपभूतातवसुंदरीयंकार्यागृहेकर्मशनैःशनैस्ते ॥ ६६ ॥ बाल्येषुवाल्यासुलभोऽपराधःसनेक्षणीयोगृहिणीजनेन ॥ वयंसुधीभूयहिसर्वएवपश्चाद्गुरुत्वंशनकैःप्रयाताः ॥ ६७ ॥ दृष्ट्वाभिधातुमनलंचमनोऽस्मदीयंदेहाभिरक्षणविधौनहिदृश्यतेऽन्यः ॥ दृष्ट्वाभिधानफलमेवयथाभवेन्नौब्रूयात्तथेष्टजनताजननींवरस्य ॥ ६८ ॥

अथेदानींस्वपुत्रींशिक्षयतः वत्सेइत्यादिना हेवत्सेऽद्यत्वमपूर्वांदशांप्राप्तासि हेसुभ्रु तद्रक्षणेतस्याअपूर्वदशायाःरक्षणेनित्यंनिपुणधीर्भव जनसमूहोपहासयोग्यंबालतोव्यवहारंनकुर्याः यतःसेयंतेबालविहृतिरावयोरिवापरंनपरितोषयेदितिनकारस्यानुषंगेणयोज्यं काक्वावा ॥ ६९ ॥ किंच पाणिग्रहणाद्विवाहात्पूर्वंकुमार्याःपितरौस्वाधिपतीसमीरितौ तस्मात्पाणिग्रहादूर्ध्वंपतिःस्वाधिपतिःसमीरितः यस्मादेवंतस्मात्त्वंपतिमेकंशरणंव्रज येनशरणगमनेनपत्यावालोकद्वयंजेष्यसि उप० ॥ ७० ॥ किंच हेसुंदरि पत्यावभुक्तवतिमाभुंक्ष्वभोजनंत्वयानकर्त्तव्यं प्रयातंदी

वत्सेत्वमद्यगमितासिदशामपूर्वांतद्रक्षणेनिपुणधीर्भवसुभ्रुनित्यं ॥ कुर्यान्नबालविहृतिंजनतोपहास्यांसानाविवापरमियंपरितोषयेत्ते ॥ ६९ ॥ पाणिग्रहात्स्वाधिपतीसमीरितौपुराकुमार्याःपितरौततःपरं ॥ पतिस्त्वमेकंशरणंव्रजानिशंलोकद्वयंजेष्यसियेनदुर्जयं ॥ ७० ॥ पत्यावभुक्तवतिसुंदरिमास्मभुंक्ष्वयातेप्रयातमपिमास्मभवेद्विभूषा॥पूर्वापरादिनियमोऽस्तिनिमज्जनादौवृद्धांगनाचरितमेवपरंप्रमाणं॥७१ ॥ रुष्टेधवेसतिरुषेहनवाच्यमेकंक्षंतव्यमेवसकलंसतुशाम्यतीत्थं ॥ तस्मिन्प्रसन्नवदनेचकितेववत्सेसिध्यत्यभीष्टमनघेक्षमयैवसर्वं ॥ ७२ ॥

र्घाध्वानंपत्यौगतेसतितवविशेषेणालंक्रियामाभवतु निमज्जनादौपूर्वापरादिनियमोऽस्ति आदिपदेभोजनादिकंग्राह्यं तत्रनिमज्जनादिकंपत्युःपूर्वंभोजनादिकंतुपश्चात्कर्त्तव्यमत्रवृद्धांगनानामरुंधतीलोपामुद्रादीनांचरितमेवपरंप्रमाणं एतदेवतवसौंदर्यमितिसंबोधनाशयः व० ॥ ७१ ॥ किंच पत्यौकोपाविष्टेसतित्वयारोषेणैकमपिनवाच्यं एकमितिक्षंतव्यमित्यनेनवासंबंधनीयं केवलंक्षंतव्यमेव सत्वित्थमनेनप्रकारेणस्वयमेव शाम्यति प्रसन्नेचतस्मिन् हेवत्सेचकितेवस्याः किंबहुना हेअनघे सर्वमभीष्टंक्षमयैवसिध्यति नचेतरथा ॥७२ ॥

तद्वदनंपुरुषांतरमुखंसमीक्ष्यदृष्ट्वा एषःपरपूरुषोरहस्येकांते यतःपरपुरुषस्नेहाभाववत्यामपिस्त्रियामियंपरपुरुषस्नेहवतीतिशंकाहार्दंआंतरंस्नेहंनाशयेत् ॥७३॥ यथाभिरुचिअभिरुचिमनतिक्रम्यपादावनेकःपादप्रक्षालनं हेसति जीवनमणुमात्रमपीहलोकेकंसुखंवा तेतवनोपेक्षणीयं ॥७४॥ धवेपत्यौपरोक्षेबहिर्गतेसति उप०॥७५॥ पित्रोरिवश्वशुरयोरनुसरणंत्वयाकार्यं तथासहजातेषुसहोदरेषुदेवरेष्वपि हेमृगाक्षिअनुवर्त्ति

भर्तुःसमक्षमपितद्वदनंसमीक्ष्यवाच्योनजातुसुभगेपरपूरुषस्ते ॥ किंवाच्यएषरहसीतितवोपदेशःशंकावधूपुरुषयोःक्षपयेद्धिहार्दं ॥ ७३ ॥ आयातिभर्तरितुपुत्रिविहायकार्यमुत्थायशीघ्रमुदकेनपदावनेकः ॥ कार्योयथाभिरुचितेसतिजीवनंवानोपेक्षणीयमणुमात्रमपीहकंते ॥७४॥ धवेपरोक्षेऽपिकदाचिदेयुर्गृहंतदीयाअपिवामहांतः॥तेपूजनीयाबहुमानपूर्वंनोचेन्निराशाःकुलदाहकाःस्युः ॥७५॥ पित्रोरिवश्वशुरयोरनुवर्तितव्यंतद्वन्मृगाक्षिसहजेष्वपिदेवरेषु॥ तेस्नेहिनोहिकुपिताइतरेतरस्ययोगंविभिद्युरितिमेमनसिप्रतर्कः॥७६॥ हितोपदेशेविनिविष्टमानसौवधूवरौराजगृहंसमीयतुः॥ लब्धानुमानौगुरुबंधुवर्गतोबभूवसंज्ञोभयभारतीति॥ ७७॥ साभारतीदुर्वसनेनदत्तंपुनःप्रसन्नेनपुरात्तहर्षा॥ शापावधिंसंसदिवत्स्यंतेयत्सर्वज्ञतानिर्वहणायसाक्ष्यं॥ ७८ ॥

तव्यं यतःकुपितास्तेस्नेहवतोप्यन्योन्यस्यसंयोगंविभिद्युःनाशयेयुरितिमेमनसिप्रतर्कः सहजेष्वपीत्यत्रसहजेष्विवेतिवापाठः ॥ ब० ॥ ७६ ॥ हितोपदेशेविनिविष्टमानसंययोस्तौवधूवरौभारतीमंडनौगुरुबंधुवर्गतोलब्धानुमानौप्राप्तसत्कारौराजगृहंसमीयतुः समागतौबभूवेत्यादेरुत्तरेण संबंधः ॥ उप० ॥ ७७ ॥ याउभयभारतीतिसंज्ञाबभूवसाभारतीसरस्वतीपुरापूर्वंपुनःप्रसन्नेनदुर्वाससादत्तंशापावधिसभायांसाक्ष्यंयस्यशंकरस्यसर्वज्ञतायानिर्वाहायवत्स्यंतेकरिष्यति ॥ ७८ ॥

सभारतीसाक्षिकंसर्वविश्वंयस्यतथाभूतोऽपिश्रीशंकरःस्वीयशक्त्यास्वाधीनयामाययाशिशुवद्विभातःसन्स्वशैशवस्यबालभावस्योचितंक्रीडो पस्करणादिकमाकांक्षितवान् तत्रदृष्टांतोयथोदारचरितःप्रसिद्धःकेशवःश्रीकृष्णःस्वमाययाशिशुवद्विभातःसन्स्वशैशवस्योचितमन्वकांक्षीत्त थेत्यर्थः॥ ७९ ॥ चपलाआशायस्मिन्नेवंभूतेऽपिशैशवेबाल्येस्थितवताआविभूतंचयदिदंखलुलोकेऽस्तितदखिलमात्मनिविलुलोकेसम्यगवलो कितंकर्मणिलिट् तत्रदृष्टांतोयथावटवृक्षस्यपलाशेपत्रेस्थितवताशार्ङ्गिणाश्रीविष्णुनायदिदंतदखिलंआत्मनिअवलोकितंतद्वदित्यर्थः स्वागतावृ

सभारतीसाक्षिकसर्ववित्त्वोप्यात्मीयशक्त्याशिशुवद्विभातः॥ स्वशैशवस्योचितमन्वकांक्षीत्सकेशवोयद्वदु दारवृत्तः॥ ७९ ॥ शैशवेस्थितवताचपलाशेशार्ङ्गिणेववटवृक्षपलाशे॥ आत्मनीदमखिलंविलुलोकेभावि भूतमपियत्खलुलोके॥ ८० ॥ तंददर्शजनताद्भुतबालंलीलयाधिगतनूतनदोलं ॥ वासुदेवमिववामनली लंलोचनैरनिमिषैरनुवेलं ॥ ८१ ॥ कोमलेननवनीरदराजिश्यामलेननितरांसमराजि ॥ केशपाशतमसा धिकमस्यकेशवेशचतुरास्यसमस्य॥ ८२॥

त्तं स्वागतेतिरनभादुरुयुग्ममितिलक्षणात्॥ ८०॥लीलयाधिगतःप्राप्तोदोलोयेन वामनाकमनीयालीलायस्यतमद्भुतबालंश्रीशंकरंनिमेषोज्झितै र्नैत्रैरनुवेलमनिशंजनसमूहोददर्श लीलयाधिगतदोलंवामनलीलमद्भुतबालंश्रीकृष्णमिव॥ ८१ ॥ केशवश्चईशश्चचतुरास्यश्चतैर्विष्णुशिववि धिभिःसमस्यतुल्यस्यास्यश्रीशंकरस्यकेशपाशतमसाअधिकंयथास्यात्तथासमराजिसम्यक्शोभितं तद्विशिनष्टि कोमलेनपुनश्चनवनीरदा नांनवीनजलदानांयाराजिःपंक्तिस्तद्वत्श्यामलेनातिश्यामेनेत्यर्थः॥ ८२ ॥ ॥ ९ ॥

शाक्याबौद्धाः क्षपणकादिगंबराःसर्वैःशाक्यादिदुर्वादिभिःखलुप्रसिद्धंखिलमुच्छिन्नंवैदिकंमार्गंपरिरक्षितुंभूतलंप्राप्तः घोरेसंसारारण्येविचर तांभद्रंसर्वानर्थनिवृत्तिपुरस्सरपरमानंदप्राप्तिलक्षणमोक्षाख्यंकल्याणंकरोतीतिभद्रंकरः अन्वर्थसंज्ञःश्रीशंकरःक्रीडतेस्म ॥ शार्दूल० ॥ ८३ ॥

शाक्यैःपाशुपतैरपिक्षपणकैःकापालिकैर्वैष्णवैरप्यन्यैरखिलैःखलैःखलुखिलंदुर्वादिभिर्वैदिकं॥ पंथानंप रिरक्षितुंक्षितितलंप्राप्तःपरिक्रीडतेघोरेसंसृतिकाननेविचरतांभद्रंकरःशंकरः॥ ८३॥ इतिश्रीमाधवी येतत्त्वदेवावतारार्थकःसंक्षेपशंकरजयेतृतीयःसर्गः॥ ३॥ मूलसंख्या॥ १२६॥

इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यबालगोपालतीर्थश्रीपादशिष्यदत्तवंशावतंसरामकुमारसूनुधनपतिसूरिकृतेश्रीमच्छंकराचार्यविजयडिंडि मेतृतीयःसर्गः॥ ३ ॥ संख्या ॥ २३५॥

इति तृतीयसर्गःसमाप्तः